

SJOERD SPAN OVER LJIP EN BUITENDIJKS: MAN, MAN, WAT EEN MISBEGRIIP

Sietse van der Hoek

Zijn zoon was een nog veel beter eierzoecker. Die had het helemaal. Toen op zeker moment de familie Span een grotere plaats in Stiens zou gaan betrekken, hoorden vader en moeder hun zoon huilen in bed. 'Na enige moeite kregen we uit hem: 't Is een mooie boerderij, pa. Maar er zitten geen vogels. En even later zei hij: Maar als we er nou goed op passen, zouden er dan ook geen vogels komen?'

En dat hebben we verdikkeme voor mekaar gekregen. Eén span kieviten en twee paartjes grutto's zaten er toen we begonnen. Elk jaar kwamen er meer bij, tot zeventien

paartjes van de ene en eenentwintig van de andere soort hun plekkie hadden op datzelfde land. Nu is het weer minder, want er kwam een ligboxenstal en diepere drainage. Maar evenzogoed. De nazorg heeft wel degelijk resultaat. En het is zo verdraaide jammer, dat de mensen niet weten wat er in Friesland aan de hand is. CRM wil het eierzoecken aan de kant hebben. Daarmee sla je de Friezen voor de kop. Man, man, man, 't is om er raar van te worden, dat men ook op het ministerie er niets van begrijpt'.

Sjoerd Span, 62 jaar, rustend boer in Cornjum, Fries en van de Bond van Friese

Vogelbeschermingswachten. Omdat hij het aan zijn 'rikketik' kreeg, zette zijn zoon de boerderij voort. Sjoerd Span woont nu met zijn vrouw in een gerestaureerd (voormalig) boerderijtje even buiten Cornjum. Vanuit de woonkamer heeft hij zicht op de flatgebouwen van Leeuwarden. 150 meter van hem donderen de straaljagers van de vliegbasis over. 'Dat is wel het grootste bezwaar hier.: En het zal wel nooit weer anders worden'.

In goed twee uur tijd heb ik er die avond bij Span zestien over voelen komen. Zestien keer pauze in het gesprek.

Spelen met het leven

Van zolan hij het zich kan herinneren, was Sjoerd Span vol aandacht voor natuur en landschap. De afbraak van een molen in Cornjum – hij was toen veertien – wekte zijn woede op. Het ingezonden stuk daarover in de Leeuwarder Courant kwam op de voorpagina, onder pseudoniem.

'Nog veel meer dan toen is in de tegenwoordige tijd het welzijn op het spel komen te staan. En ik zie ook niet, dat het anders wordt. De mens is van nature een egoïstisch wezen en dat gaat voor de gehele soort klemmen, wanneer we de beschikking hebben over die geweldige technische mogelijkheden. Waar zijn we mee bezig. Waar zijn we mee bezig! Al die rotzooi die ze op de oceaan aantreffen. En nou die tanker weer op de kust van Bretagne; onbestuurbaar zijn die dingen geworden. De zee, de tropische oerwouden, de mensheid speelt met het leven. Om dan nog maar niet eens te praten over neutronenbommen en wat er allemaal verder aan atoombommen klaarligt. We zullen bewust onze welvaart terug moeten schroeven.

Hoe krijg je 't zo ver, is dan de vraag, ja. Gelukkig is er toch wel wat aan de hand. Het begint wat te leven bij de mensen. Tegen de inpoldering van Noord-Friesland Buiten-

dijks 48.000 handtekeningen, dat is toch heel wat. Ik kan je niet zeggen hoe blij ik er mee ben; al die jonge mensen die zeggen: Het moet ophouden, de mens moet ergens van af kunnen blijven. En je kunt dat werkgelegenheidsargument niet overeind houden tegenover die andere, veel grotere waarden die in het geding zijn'. Weer een straaljager.

Hier in Cornjum op een debatvergadering heb ik Oosterbaan (een man van plan D, inpoldering van bijna 4000 hektare) uitgedaagd en gezegd: Kom ook es met wetenschapsmensen die verklaren, dat het wel wat meevalt met het verlies aan onvervangbare natuur. Da's het zwakke punt, natuurlijk, dat geen mensen van formaat de voorstanders van indijking ondersteunen.

Kortgeleden zijn nu gedeputeerde staten gekomen met hun reactie op de bezwaarschriften tegen de concessie-aanvraag. Ontzettend laat al met al. Een bewuste vertraging, vermoed ik. Ze hebben gehoopt op een kabinet zoals dat er nu zit. Reken er ook maar op, dat de laatste verkiezingsuitslag meer kansen aan plan D geeft. Het zijn altijd weer de economische motieven die de doorslag geven. Maar ik heb nog wel een beetje hoop.

De FNP heeft een suggestie gedaan, die een soort kompromis inhoudt. Een 'verkleidingsplan', waar Provinciale Waterstaat nu mee bezig is om te bekijken'. Sjoerd Span is behalve van het Streekcomité-A (ophoging van de bestaande zeedijk tussen Zwarte Haan en de pier bij Holwerd en het buitendijkse gebied onverlet laten) ook lid van de Fryske Nasjonale Partij. 'Met dit FNP-plan kom je ongeveer uit tussen B en C alternatief. De slikvelden blijven onaangestast. De zwaarste grond die er ligt en die ongeschikt is voor de pootaardappelteelt zou je kunnen gebruiken om er een nieuwe dijk van aan te leggen. Daarmee kun je misschien dat stuk van het gebied, n.l. de grond die onder die zwaarste

klei ligt, geschikt maken voor de pootaardappelteelt, en kan de rest voor de natuur blijven. Het liefst heb ik, dat ze er allemaal van af blijven. En ik weet ook nog niet, of deze FNP-suggestie desnoods aanvaardbaar is. Ik heb er nog niet met de deskundige mensen over gepraat.

Het is natuurlijk een lachertje, wat gedeputeerde staten nu ter compensatie aan vervangende natuurgebieden aanbieden. Een kwelzone achter de D dijk en waterpartijen van de kleiputten. Alsof zo'n man als Eringa (gedeputeerde) niet weet waar het om gaat. Alsof hij nog nooit gehoord heeft van wad-funkties als kinderkamer voor vis, voedselketens en de samenhang van foerageer- en hoogwatervluchtplaatsen. Het is beschamend, dat de meerderheid van gedeputeerde staten daar zo maar overheen stap't.

Techniek van Damocles

Op weg naar Sjoerd Span in Cornjum ben ik over een oude dijk van de voor-voorvoormalige Middellzee gereden. De scheiding tussen oud en nieuw land. Voor het oude land bij Cornjum is een ruilverkaveling in voorbereiding.

'Gelukkig gaat deze het landschap niet aantasten. Bestaande waterlopen en dijken blijven waar ze zijn. Ik ben daar ontzaglijk blij mee. D'r waren hier ook mensen die het alleen maar hadden over: We moeten effectief buorken, rendabel zijn, het grote publiek heeft toch geen oog voor het landschap, men komt er de fiets niet voor af. Ik heb toen gezegd: Het gaat om de totale sfeer, je hoeft er de fiets niet voor af om die in je op te nemen. Ik ben geboren op het oude land, maar ook anderen merken het direkt op. De natuur heeft het land gemaakt, je proeft er de bekoring die het het nieuwe land mist'. Het zesde vliegtuig komt over.

'Rationalisatie in de landbouw, ik zie er ook geen oplossing voor, hoor. Als natuurmens gaat het me wel aan het hart. Je blijft investeren met die moderne bedrijven. Het is net als met het verkeer, jonge kinderen passen zich er bij aan. In de landbouw hebben de jongere boeren ook een andere instelling. Ik geloof niet dat het te keren is. Je kunt de techniek niet stopzetten. Het ligt in de tijd besloten. Net als met de industriële werkgelegenheid. Wil je een heel andere kant op, dan moet het overal gebeuren en moet iedereen het doen'. Het zevende voertuig door de lucht.

'Of het vol te houden is, weet ik niet. Het is overproductie die als een zwaar van Damocles boven de markt hangt. De overschotten zijn relatief gezien maar klein, maar ze nekken wel de hele markt'.

Sjoerd Span volgde indertijd zijn vader op op de boerderij in Cornjum. Als hij een broer had gehad, was Sjoerd naar zee gegaan. 'Ik heb altijd met grote animo het boerenwerk gedaan, dat is zeker. Maar de zee trok me. En dat is nog zo. Da's machtig, hè, die immense watervlakte. Vriend en vijand tegelijk. Ja, die had ik wel willen bevaren. En het wad is elke keer een belevenis. Ik ben zelf niet zo thuis op het wad. Maar met mensen die er alles van weten, meegaan, dan wordt het mooi. Het zijn pracht dagen'. Weer een zilveren vogel op volle geluidsstrekte over het duistere land.

Aan de andere kant van de telefoon meldt iemand iets over steenuilen in Het Bildt. ('Het vorig jaar hadden we in Cornjum nog één nest met jongen', hoor ik Span zeggen. 'We waren er zo wijs mee als een protter. In een boom bij een boerderij is er een nestkast voor gemaakt'.) Op de boekenplank in de woonkamer overheersen de vogelboeken. Aan de wand staat een opgezette vogel op zijn stokje.

Ljip

Verhalen over het eier-zoeken. Van die boer in Noord-Holland die er bij wijze van spreken zijn zaligheid onder wilde verwedden, dat er op zijn land geen kievitseieren lagen; en dat dat groepje Friezen met Span erbij-toch zomaar zeventien stuks vond. En die boer in Gelderland die wel eens iets als een ljip – een kievit in Friesland – had zien klapwieken, maar dacht dat die beesten in bomen nestelden. Sjoerd Span is er nog oprecht verbaasd van.

Zijn omke heeft hem tot de ljip gebracht. Sjoerd was toen vijf jaar. Dat ging zo. 'Mijn omke kwam terug van het land en je kon het van afstand al zien: Zijn pet stond weer zo hoog. Bij mijn vader en mij deed hij zijn pet af'. Span steunt met zijn ene knie op de vloer en maakt met zijn handen het gebaar. 'Elk ei heeft zijn eigen verhaal, mijn omke vertelde ze omstandig. Maar, zei hij, hier vlakbij moet nog wat liggen en ik kan het niet vinden. Ga je mee zoeken?', zei hij tegen mij. Dat had hij in mekaar gestoken, maar dat wist ik natuurlijk niet. En alsof het zo moest wezen, d'r vloog ook een kievit in de lucht. En verdold, ik vond een kievitse tussen de aardbeiplanten. Zo'n prachtig teer ljipaeike. Zo is het begonnen.

En met omke ging ik vissen in de gracht rond onze boerderij. Zo ontstond de binding met de natuur, het respect voor wat leeft en groeit. Mijn vader was jager. Ik ben het nog. Veel mensen begrijpen dat niet. Het gaat erom de natuur wat te ontfutselen. Je wordt dan gekonfronteerd met de zelfhandhavings- en beschermingsdrang van de dieren tegenover de intelligentie van de jagende mens. Ik heb twee keer meegemaakt, dat een kievit van zijn nest naar je toe liep in plaats van de andere kant uit. Dat was natuurlijk heel slim van die ljip. Een prima misleiding. Een stuk land hier, waar al tientallen

eierzoekers overheen gegaan waren. Een kennis van mij vond er toch een broedtsje (vier eieren in een nestje). Het was net een plakkie stront op de akker, zo goed gekamoefleerd. Nou, als je dan nog geen natuurliefebber wordt, weet ik het niet. Die konfrontatie dwingt tot enorm respect voor de hele schepping'.

Vogelbescherming

Het twaalfde, dertiende vliegtuig? Het onmatig eierzoeken in de oorlogsjaren leidde uiteindelijk tot de oprichting van de Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten (BFVW). Een organisatie die op 12 november 1947 koninklijke goedkeuring verkreeg, nu een kleine 20.000 leden telt, onderverdeeld in 109 afdelingen. Vanaf het eerste uur was Sjoerd Span erbij betrokken, 23 jaar als voorzitter. Vanwege de protesten van de 'rikketik' is hij nu nog alleen maar bestuurslid.

'Er bleef praktisch geen vogel over, zoveel eieren werden er gezocht. Dat ging wel door tot in juni. De eierzoekers (dat zijn dan de echte die Span bedoelt) staken de koppen bij mekaar en we hebben toen een alarmketen gemaakt. Als we er één zagen, belden we elkaar en omsingelden hem. De smid heeft zo es een keer een paard met drie hoefijzers onder en met één been op sokken weggestuurd, omdat hij zo'n telefoontje kreeg. Moet je je het gezicht van die boer daarbij voorstellen. En ik heb in die dagen uren achter een vent aangezeten door het land. Om half één 's nachts hadden de politiemannen en ik hem te pakken. Dezelfde man is later één van de beste leden van de Vogelwacht geworden.

Het is een mooie organisatie en op 't ogenblik draait het prima. Met zoveel leden heb je een grote greep op een heleboel mensen. Het allerbelangrijkste is om het publiek natuur-minded te maken. Je moet de

mensen wakker maken, vooral nu er zoveel gevaren op je afkomen'. Met behulp van voorlichtingsmateriaal, bijeenkomsten, praktische tips en hulp (bijvoorbeeld het merken van de nesten op het land vóór het maaien, het plaatsen van nestbeschermers) probeert de Bond het vogelbestand in Friesland op peil te houden en zo mogelijk uit te breiden.

'We hebben een geweldige medewerking van de boeren. Zo'n dikke 30.000 hektare krijgt die bescherming mee. Is dat niet prachtig! De Fries is emotioneel. Hij houdt van zijn land, van zijn natuur en van zijn vogels. En hij staat op zijn achterste poten, als ze aan zijn land komen. Ach, het was een prachtige tijd, toen met dat verzet tegen de Bergumermeer-centrale. Dan spreekt Friesland me geweldig aan. Maar als het gaat over de taal of de cultuur, dan moet je de Fries een draai om zijn oren geven. Zo lauw is ie dan.

Dat hele gedoe over de jacht – Kritisch Faunabeheer is een actie gestart om het jagen verboden te krijgen – dat is gefruitsel in de marge. En die herrie over het nestje uithalen, wat een misbegrip. Het leidt alleen maar de aandacht af van veel belangrijkere dingen. Zoals de verbijsterende vooruitgang, de niet bij te benen technologische ontwikkeling, waar we geestelijk de grootste moeite mee hebben. Het leefmilieu als grondslag van ons bestaan, dat moeten we veilig stellen. En dan is de jacht maar bijzaak.

Ze bedoelen het goed hoor, die mensen van CRM die het eierzoeken aan de kant willen hebben. Maar het zijn theoretici. Het is zo spijtig, dat Wim Meijer niet teruggekeerd is als staatssecretaris van CRM. Daar kon je mee praten, maar ja, hij was ook realistisch. Een doodnuchtere Groninger boerenzoon immers'. De zestiende straaljager heeft inmiddels zijn diepe voor door de menselijke biotoop van Cornjum getrokken. ■